Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги

Наманган Давлат Университети

“Демократик жамият қуриш назарияси ва амалиёти, Фалсафа” кафедраси

Маънавият асослари. Диншунослик

фанидан амалий машғулотлар учун ўқув-услубий

Қўлланма

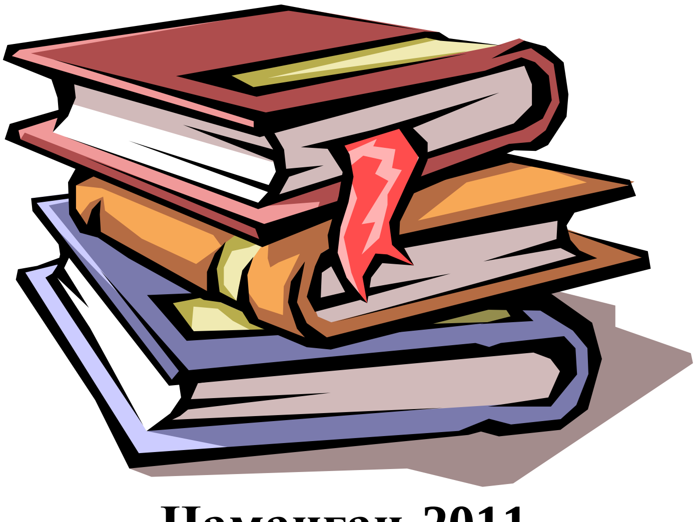

Наманган-2011.

“Маънавият асослари. Диншунослик” фанидан амалий машғулотлар учун ўқув услубий қўлланма университетнинг барча бакалавриат йўналишларининг 2-курс талабалари учун мўлжалланган бўлиб, бунда динларнинг келиб чиқиши, вазифалари, жамият тараққиётида тутган ўрни, ҳозирги даврдаги аҳамияти, талабаларда дин, унинг турли шакллари, таълимотлари, йўналишлари, мазҳаблари ҳақида тўғри илмий хулосалар чиқара оладиган, диний ва дунёвийлик муносабатларини асосли таҳлил қила оладиган тўғри дунёқарашни шакллантиради.

Тузувчилар: **ўқт. К.Юлдашходжаев**
ўқт. Қ.Махкамов

Тақризчи: **проф.А.Абдурахмонов.**

Амалий машғулотлар учун ўқув услубий қўлланма НамДУнинг “Демократик жамият қуриш назарияси ва амалиёти, фалсафа” кафедрасининг умумий йиғилишида кўриб чиқилган ва тасдиққа тавсия қилинган.

2011 йил 27 августдаги 1-сонли мажлис баёни

Кафедра мудири: **проф. М.Нишонов**.

Ишчи дастур НамДУнинг ижтимоий-иқтисодий факультети илмий кенгашида кўриб чиқилган ва тасдиққа тавсия қилинган.

2011 йил 28 августдаги 1-сонли мажлис баёни.

Факультет декани: **доц.Р.Жўраев.**

Ишчи дастур НамДУнинг ўқув-услубий кенгашида кўриб чиқилган ва тасдиққа тавсия қилинган.

2011 йил ________________даги 1-_сонли мажлис баёни.

Ўқув-услубий бўлим бошлиғи: **доц. Эргашев Т.**

Сўз боши.

Мамлакатимиз ўз мустақиллигини қўлга киритгандан кейин тарихан қисқа вақт ичида иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ва маънавий-маърифий соҳаларда жуда катта ютуқлар қўлга киритилди. Бу ютуқлар Президент И.А.Каримов томонидан ишлаб чиқилган демократик жамият қуришни ўзида ифода эттирувчи бозор муносабатларига асосланган концепциянинг ҳаётийлиги билан боғлиқдир.

Бир неча авлод ўзининг бой маънавиятидан ажралган ҳолда тарбияланди. Истиқлол туфайли бутун миллат олдида ўз маънавиятини қайта тиклаш, ўзини англашдек буюк ва кечиктириб бўлмайдиган вазифа турибди. Шунинг учун Ўзбекистон Республика Президенти И.Каримов давлат сиёсати даражасига кўтарди.

“Маънавият-деб таъкидлайди И.Каримов-инсоннинг, халқнинг, жамиятнинг, давлатнинг куч-кудратидир. У йўқ жойда ҳеч қачон бахт-саодат бўлмайди”[1].

Ушбу фикрини ривожлантириб юртбошимиз янги асарида маънавиятни қуйидагича изоҳлайди: “Маънавият-инсонни руҳан покланиш, қалбан улғайишга чорлайдиган, одамнинг ички дунёси, иродасини бақувват, иймон-эътиқодини бутун қиладиган, виждонини уйғотадиган беқиёс куч, унинг барча қарашларининг мезонидир”. (И.А.Каримов “Юксак маънавият-енгилмас куч”. Тошкент, “Маънавият” 2008 йил 19-бет).

Халқимиз, айниқса ёшлар онгида янгича дунёқараш, юксак маънавиятини қарор топтириш бугунги кунда долзарб вазифа бўлиб турибди. Шунинг учун “Маънавият асослари ва диншунослик” курсини ўқитишга алоҳида эътибор берилмоқда.

Ушбу услубий қўлланма талабалар учун “Маънавият асослари ва диншунослик” фанидан амалий машғулотлар намунавий дастури асосида ишчи дастур режасига мувофиқ тузилди.

Амалий машғулотлар билимларни чуқурлаштириш ва мустахкамлашнинг асосий воситасидир. Бунга эса ҳар бир талаба машғулотларга юксак масъулият билан, мунтазам тайёргарлик кўргандагина эришиш мумкин.

Ҳар бир амалий машғулотга пухта, пишиқ тайёргарлик кўриш жараёнида талабаларга дарсликлардан ташқари Президентимиз И.Каримовнинг асарларидан, Олий Мажлис, Республика ҳукумати томонидан қабул қилинган Фармон, Қонун, Қарор, Фармойишлардан фойдаланиб бориш тавсия этилади.

Ушбу қўлланма университет талабалари ва ўқитувчилари учун мўлжалланган бўлиб, “Маънавият асослари ва диншунослик” курсини ўрганишдаги мукаммал дастур ҳисобланмайди. Қўлланма юзасидан билдирилган фикр ва мулоҳазалар муаллиф томонидан бажонидил эътиборга олинади.

“Маънавият асослари. Диншунослик” фанларидан амалий машғулотлар режаси.

№	Семинар мавзулари	Семинар машгулот (соат)
1	Маънавият асослари предмети, ривожланиш қонунлари, тушунчалари ва жамият тараққиётидаги тутган ўрни	2
2	Маънавиятнинг тарихий, назарий-илмий ва амалий заминлари	2
3	Маънавият тараққиётининг мезонлари	2
4	«Диншунослик» фанига кириш	1
5	Диннинг ибтидоий шакллари. Зардуштийлик	1
6	Миллий динлар	1
7	Жаҳон динлари. Буддавийлик	1

[1] Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. –Т.: Ўзбекистон, 1998. –Б.62.

8	Христианлик	**2**
9	Марказий Осиёда ислом. Исломнинг асосий манбалари. Тасаввуф.	**4**
10	«Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар»	**1**
11	Диний экстремизм ва фундаментализм	**1**
	ЖАМИ	**18**

1-мавзу: Маънавият асослари предмети, ривожланиш қонунлари, тушунчалари ва жамият тараққиётидаги тутган ўрни.

Режа:

1. И.Каримовнинг миллий-маънавий тикланиш концепцияси ва унинг миллий мустақилликни мустахкамлашдаги ахамияти.

2. Маънавият асослари фанининг предмети ва вазифалари.

3. Миллий ва умуминсоний маънавият, уларнинг ўзаро муносабати.

Ислом Каримовнинг миллий-маънавий тикланиш тушунчасига тахлили. Унинг Ўзбекистонни янгилаш ва ривожлантиришнинг йўли-умуминсоний қадриятларга содиқлик, халқимизнинг маданий меросини мустахкамлаш ва ривожлантириш, инсоннинг ўз имкониятларини эркин намоён қилиши, ватанпарварлик каби негизларга асосланиши тўғрисидаги концепцияси маънавий тикланишимизнинг назарий-методологик асоси эканлиги.

Маънавиятнинг иқтисодий муаммоларни хал қилишда мамлакат ахолисини уюштирувчи ва фаоллаштирувчи куч эканлиги. Ривожланган иқтисодиёт-юксак маънавият мезони.

Миллий маънавият тушунчаси, унинг миллат рухити, миллий онг, унинг тафаккури, хатти-харакати, турмуш тарзи, урф-одатлари, анъаналар ва қадриятлар билан боғлиқлиги. Миллий маънавиятнинг ҳар бир миллатнинг ўзига хослиги ва умрбоқийлигини таъминловчи омили эканлиги.

Мунозара учун саволлар.

1. Маънавият нима? Унинг қандай турларини биласиз?
2. Маданий ва маънавий мерос тушунчаларини изоҳланг?
3. Мафкуравий маънавият ўзаро қандай боғлиқлиги бор?

Мустақил иш мавзулари

1. Маънавият асослари дининг предмети, мақсад ва вазифалари.
2. “Юксак маънавият-енгилмас куч” асарининг аҳамияти.
3. Миллий истиқлол ғоясининг мазмуни ва моҳияти.
4. Миллий ва умуминсоний маънавият ва уларнинг ўзаро муносабати.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А Ўзбекистоннинг ўз истиқлоли ва тараққиёт йўли - Ўзбекистон буюк келажак сари; Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й
2. Каримов И.А. Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. Тошкент Ўзбекистон. 1997 й
3. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
4. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, “Маънавият”, 2008.
5. Аҳлоқ - одобга оид ҳадис намуналари. Тошкент , 1990 й.
6. Аҳмад Яссавий. Хикматлар, Тошкент 1992 й
7. Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995

8. Қосимов ва бошқалар. Ватан ва миллат муқаддасдир. Тошкент, «Ўқитувчи», 1996 й.
9. Мусурмонова О. Маънавий қадриятлар ва ёшлар тарбияси. Тошкент 1996 й.
10. Ортиқов М. Маънавият: миллий ва умуминсоний қадриятлар. Тошкент « Ўзбекистон » 1997 йил.
11. Очилов С. Мустақиллик маънавияти ва тарбия асослари. Тошкент 1997 й.
12. Маънавият асослари. Маърузалар матни. Т.: Маънавият, 2002 й.

2-мавзу: Маънавиятнинг тарихий, назарий-илмий ва амалий заминлари.

Режа:

1. **Қадимги Ўрта Осиё халқлари маънавиятининг шаклланиш жараёнлари.**
2. **Ислом динида инсон маънавиятини масаласи. Тасаввуф таълимотида шахснинг маънавий қиёфаси.**
3. **Амир Темур ва Темурийлар даври маънавияти.**
4. **Мустамлакачилик ва қарамлик шароитида маънавиятга муносабати.**

Қадимги халқ оғзаки ижодиёти ва ёзма ёдгорликларида Ўрта Осиё халқларининг маънавий ҳаёти, урф-одатлари ва ахлоқий фазилатларининг ёритилиши.

Ислом динида ота-онага мехр-мухаббат, ғамхўрлик, қариндошлик фарзанд тарбияси, оилага садоқат, тенглик ва биродарлик, хурмат ва эҳтиром, софдиллик ва самимийлик, ўзаро ёрдам ва камтарлик, саломлашиш ва дўстлашиш, муайян хуқуқий нормаларни эътироф этиш ва уларга риоя қилиш, жамиятда тартиб интизом ва осойишталикни сақлаш масалалари ва уларнинг маънавий юксакликни таъминлашдаги роли.

Мирзо Улуғбек, Алишер Навоий ва Мирзо Бобур Темурийлар сулоласи давридаги маънавият, маърифат ва маданият ривожланишида буюк хизматлар қилган давлат арбоблари эканлиги. Уларнинг маърифат, илм, мехр-шафқат, инсонийлик, ватанпарварлик ғоялари ва уларнинг миллий маънавиятда тутган ўрни.

Мустамлакачилик ва қарамлик йилларида миллий маънавиятга етказган зарар ва унинг оқибатларини тугатишнинг мустақиллик шароитидаги муаммолари ҳамда ҳал қилиш имкониятлари.

Мунозара учун саволлар.

1. Қадимги Марказий Осиё халқлари маънавий тараққиётининг ривожланиш босқичларини изоҳланг?
2. Зардуштийлик ва монийлик таълимотларини мохияти нимадан иборат?
3. Маънавият тараққиётида Исломнинг роли нимадан иборат?
4. Тасаввуф таълимотида инсоннинг маънавий қиёфаси қандай?
5. А.Темур даври маданиятини ўзига хос хусусияти.

Мустақил иш мавзулари

1. Исломгача бўлган давр маънавияти.
2. Зардуштийлик таълимотининг маънавият ривожидаги ўрни.
3. Ислом даври маънавияти.
4. Амир Темур даври маънавияти.

5. Мустамлакачилик даври маънавияти.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А Ўзбекистоннинг ўз истиқлоли ва тараққиёт йўли - Ўзбекистон буюк келажак сари; Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й
2. Каримов И.А. Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. Тошкент Ўзбекистон. 1997 й
3. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
4. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, "Маънавият", 2008.
5. Аҳлоқ - одобга оид ҳадис намуналари. Тошкент , 1990 й.
6. Аҳмад Яссавий. Хикматлар, Тошкент 1992 й
7. Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995
8. Қосимов ва бошқалар. Ватан ва миллат муқаддасдир. Тошкент, «Ўқитувчи», 1996 й.
9. Мусурмонова О. Маънавий қадриятлар ва ёшлар тарбияси. Тошкент 1996 й.
10. Ортиқов М. Маънавият: миллий ва умуминсоний қадриятлар. Тошкент « Ўзбекистон » 1997 йил.
11. Очилов С. Мустақиллик маънавияти ва тарбия асослари. Тошкент 1997 й.
12. Маънавият асослари. Маърузалар матни. Т: Маънавият, 2002 й.

3-мавзу: Маънавият тараққиётининг мезонлари.

Режа:

1. **Маънавий баркамол, комил инсон тушунчалари.**
2. **Ватанпарварлик, инсонпарварлик ва ўз миллатига садоқатли шахс маънавияти мезонлари.**
3. **Миллий ўзликни англаш, уни мустахкамлаш ва миллатлараро тотувликни таъминлаш шахс баркамоллиги мезонлари.**

Баркамол инсон таърифи Ислом Каримов томонидан баркамол инсон тушунчаси берилган таърифнинг мохияти. У аввало, онги юксак, мустақил фикрлай оладиган, хулқ-атвори билан ўзгаларга ибрат бўладиган билимли, маърифатли киши эканлиги.

Ватан ва ватанпарварлик тушунчаллари. Ватанни она каби улуғлаб "Она ватан",- дейилишининг мохияти. "Беватанлик", "Ватангадолик", "Ватанфурушлик" тушунчалари, уларнинг инсон учун оғир қисмат ва маънавий қашшоқлик белгиси эканлиги.

Инсонпарварлик тушунчаси, унинг инсон инсонга дўст, хамдард, кўмакдош каби фазилатлар эканлиги. Инсонпарварликнинг ижтимоий, сиёсий, иқтисодий ва маънавий-маърифий қирралари.

Миллий ўз-ўзини англаш миллат абадийлигини таъминловчи омил эканлиги. Ўзбек миллатининг жахон цивилизациясида тутган ўрнини, миллий эҳтиёжлари мохиятини тушуниш ва унинг манфаатларини амалга оширишда фидоийлик кўрсатиш ҳар бир миллат вакилининг маънавий бурчи эканлиги.

Мунозара учун саволлар.

1. Маънавий баркамол, комил инсон деганда нимани тушунасиз?
2. Имон эътиқод нима?
3. Адолат ва ҳақиқат моҳиятини изохланг?
4. Ватан ва ватанпарварлик нима?
5. Инсонпарварлик ва бағрикенглик нима?

Мустақил иш мавзулари

1. Маънавий баркамол инсон-миллий истиқлол мафкурасининг асосий ғояларидан бири.
2. Тасаввуф таълимотида комил инсон тушунчаси.
3. Ватан-ватанпарварлик тушунчалари моҳияти.
4. Миллий ўзликни англаш маънавий баркамоллик пойдевори.
5. Миллатлараро тотувликни таъминлаш жамият тараққиётининг мезони.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А Ўзбекистоннинг ўз истиқлоли ва тараққиёт йўли - Ўзбекистон буюк келажак сари; Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й
2. Каримов И.А. Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. Тошкент Ўзбекистон. 1997 й
3. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
4. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, “Маънавият”, 2008.
5. Аҳлоқ - одобга оид ҳадис намуналари. Тошкент , 1990 й.
6. Аҳмад Яссавий. Хикматлар, Тошкент 1992 й
7. Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995
8. Қосимов ва бошқалар. Ватан ва миллат муқаддасдир. Тошкент, «Ўқитувчи», 1996 й.
9. Мусурмонова О. Маънавий қадриятлар ва ёшлар тарбияси. Тошкент 1996 й.
10. Ортиқов М. Маънавият: миллий ва умуминсоний қадриятлар. Тошкент « Ўзбекистон » 1997 йил.
11. Очилов С. Мустақиллик маънавияти ва тарбия асослари. Тошкент. 1997 й.
12. Усмонов М. Яхши фазилат инсонга- зийнат. Тошкент «Ўзбекистон » 1997 й.
13. Форобий. Фозил одамлар шаҳри. Тошкент. 1991 й.
14. Маънавият асослари. Маърузалар матни. Т: Маънавият, 2002 й.

4-мавзу: «Диншунослик» фанига кириш. (1 соат)

Режа:

1. **Диншунослик фанининг предмети ва вазифалари.**
2. **Диннинг пайдо бўлиши масаласи. Динлар таснифи.**
3. **Диний тафаккурнинг шахсий ва ижтимоий илдизлари.**

Диншунослик фанини ўқитишдан кўзда тутилган асосий мақсад. Бу сохада эришилган ютуқлар. Диннинг жамиятдаги функциялари. Дин ижтимоий ходиса сифатида. Диннинг пайдо бўлиши масаласи. Динлар таснифи. Дин-эътиқоддир. Дин ва Қонуннинг ўзаро муносабатлари. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги қонун. Динга берилган таърифлар. Диншунослик сохалари. Диннинг жамиятдаги вазифалари. Динга социологик нуқтаи назардан қараш. Диннинг ижтимоий вазифалари: компенсаторлик: интеграторлик: регуляторлик: легитимловчилик. Диннинг фалсафий, назарий жихатлари. Диний тафаккурнинг шахсий ва ижтимоий илдизлари. Динлар таснифи: уруғ қабила динлари, миллий динлар, жахон динлари, монотеистик динлар, полетеистик динлар.

Мунозара учун саволлар.

1. Дин нима?
2. Дин қандай пайдо бўлган?
3. Диннинг жамиятдаги функциялари нималардан иборат?
4. Диний дунёқараш нима?

Мустақил иш мавзулари

1. Диншунослик динининг предмети, мақсад ва вазифалари.
2. Диннинг ибтидоий шакллари.
3. Шахс маънавиятида диннинг ўрни.
4. Мустақил Ўзбекистонда диний қадриятларни ривожланиши.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
2. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, “Маънавият”, 2008.
3. Азиз Қаюмов. Аҳмад Фарғоний. Тошкент, «Чўлпон» 1993 й.
4. Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995
5. Хайруллаев М. Уйғониш даври ва шарқ мутафаккирлари. Тошкент «Ўзбекистон» 1991 й.
6. Мўминов А.К. Диншунослик асосларини ўқитиш ва ўрганишнинг ягона концепцияси. Тошкент. 1999.
7. Радугин А.А. Введение в религиоведения. Москва. 1996.
8. Мўминов А. Ҳаммуаллифликда. Диншунослик асослари. Дарслик. Т., 2004.
9. Хайруллаев. Маънавият юлдузлари. Т. 2001 й.
10. А.Э.Абдусамедов. Диншунослик асослари. Т. 1995 й.
11. Йўлдошхўжаев ва бошқалар. Диншунослик. 2000-2004 й.
12. Шарипов Э, Икрамов И. Диншунослик асослари назарияси ва амалиёти. Нам. 2005.

5-мавзу: Диннинг ибтидоий шакллари. Зардуштийлик. (1 соат)

Режа:

1. **Диний онг асосларининг шаклланиши.**
2. **Тотемизм, Анемизм, Шаманизм (магия), Фетишизм.**
3. **Зардуштийлик дини.**

Диний онг асосларининг шаклланиши. Тотемизм, Анемизм, Шаманизм (магия), Фетишизм, Ибтидоий мифология. Инсониятнинг дастлабки маданият ўчоқлари ва улардаги диний тасаввурларнинг хилма-хиллиги. Қадимий динлар тарихини акс эттирувчи манбаларнинг турлари.

Зардушт хаёти ва фаолияти. Зардушт таълимоти. Зардуштийликнинг шох Виштаспа томонидан қўлланилиши. “Авесто” Зардуштийликнинг асосий манбаси ва муқаддас китоб. Кўп худоликдан якка худоликка ўтиш. Зардуштнинг ватани ҳақидаги бахслар. Зардуштийликнинг диний таълимоти. Зардушт томонидан Ўрта Осиё қадимий динининг ислохлаган ахуралар.

Мунозара учун саволлар.

1. Дастлабки диний таасуротлар қандай шаклланган?
2. Энг қадимги диний эътиқод шаклларини санаб ўтинг?
3. Тотемизм нима?
4. Анемизм нима?
5. Фетишизм нима?
6. Шаманизм моҳияти?

Мустақил иш мавзулари

1. Зардушт таълимоти ва унинг моҳияти.
2. Диннинг ибтидоий шакллари ва унинг ҳозиргача сақланиб қолиши ва кўринишлари.
3. “Авесто” ва унинг маънавий ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамияти.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
2. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, “Маънавият”, 2008.
3. Азиз Қаюмов. Аҳмад Фарғоний. Тошкент, «Чўлпон» 1993 й.
4. Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995
5. Хайруллаев М. Уйғониш даври ва шарқ мутафаккирлари. Тошкент «Ўзбекистон» 1991 й.

6. Мўминов А.К. Диншунослик асосларини ўқитиш ва ўрганишнинг ягона концепцияси. Тошкент. 1999.
7. Радугин А.А. Введение в религиоведения. Москва. 1996.
8. Мўминов А. Ҳаммуаллифликда. Диншунослик асослари. Дарслик. Т., 2004.
9. Хайруллаев. Маънавият юлдузлари. Т. 2001 й.
10. А.Э.Абдусамедов. Диншунослик асослари. Т. 1995 й.
11. Йўлдошхўжаев ва бошқалар. Диншунослик. 2000-2004 й.
12. Шарипов Э, Икрамов И. Диншунослик асослари назарияси ва амалиёти. Нам. 2005.

6-мавзу: Миллий динлар. (1 соат)

Режа:

1. **Яхудийлик дини.**
2. **Қадимги Хитой миллий динлари: конфуцийчилик ва даосизм.**
3. **Қадимги Хиндистон миллий динлари: хиндуизм ва жайнизм**

Яхудийликда мессия-халоскорнинг келиши ҳақидаги таълимот. Садукийлар, Фарзийлар, Ессейлар манбалари Массонизм-Сионизм. Сионизмнинг “Жахон яхудий миллати”-“Олий миллат” каби ғояларнинг илгари сурилиши. Яхудийлик Мусо пайғамбарга Тур тоғида берилган Тора (Таврот). Талмуд, Мишна ва Гемара китоблари мажмуаси. Яхудий маросимлари ва байрамлари. Пейсах байрами (Пасха).

Қадимги Хитойдаги Кун-Цзи фалсафий таълимотининг пайдо бўлиши. Конфуций-Қадимги Хитой файласуфи ва педагоги, Конфуцийчиликнинг асосчиси. Конфуцийнинг фалсафий ва ахлоқий ғоялари. Конфуций ишлаб чиққан идеал, олий инсон, асл, мард киши концепцияси. Конфуцийчилик ақидаси. Конфуцийчиликда ижтимоий-ахлоқий масалалар. Конфуцийчиликда диний маросимлар: никох маросими, дафн этиш ва қурбонлик қилиш маросими, Пин-Цзин маросими, Конфуцийчиликнинг бош худоси-осмон Худоси.

Мунозара учун саволлар.

1. Иудаизм қандай дин?
2. Конфуцийлик нима?
3. Даосизм моҳиятини изоҳланг?
4. Ҳиндуизм қандай дин?
5. Жайнизм ва унинг моҳияти?

Мустақил иш мавзулари

1. Яхудийлик динининг пайдо бўлиши ва унинг таълимоти.
2. Қадимги Хитойдаги илк динлар.
3. Ҳиндистондаги энг қадимий динлар.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
2.Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, “Маънавият”, 2008.
3.Азиз Қаюмов. Аҳмад Фарғоний. Тошкент, «Чўлпон» 1993 й.
4.Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995
5.Хайруллаев М. Уйғониш даври ва шарқ мутафаккирлари. Тошкент «Ўзбекистон» 1991 й.
6.Мўминов А.К. Диншунослик асосларини ўқитиш ва ўрганишнинг ягона концепцияси. Тошкент. 1999.
7.Радугин А.А. Введение в религиоведения. Москва. 1996.
8.Мўминов А. Ҳаммуаллифликда. Диншунослик асослари. Дарслик. Т., 2004.
9.Хайруллаев. Маънавият юлдузлари. Т. 2001 й.
10. А.Э.Абдусамедов. Диншунослик асослари. Т. 1995 й.
11. Йўлдошхўжаев ва бошқалар. Диншунослик. 2000-2004 й.
12. Шарипов Э, Икрамов И. Диншунослик асослари назарияси ва амалиёти. Нам. 2005.

7-мавзу: Жаҳон динлари Буддавийлик. (1 соат)

Режа:

1. **Жахон динлари хусусиятлари. Буддизмнинг вужудга келиши.**
2. **Буддавийлик таълимоти.**
3. **Буддавийликдаги оқимлар.**

Буддавийлик асосчисининг шахси. Буддавийлик таълимоти. Медитация. Буддавийликнинг тарқалиши. Буддавийлик манбалари. Будда Шакьямуни ҳаёти ва таълимоти. Рохиблар ва хонакохлар. “Ўткинчи дунё” ҳақидаги тасаввурлар. Ахлоқ. Медитация-мурокада. Хикмат-ҳақиқат ҳақидаги илм. Император Ашока даврида буддавийликнинг “шимолий” мамлакатларга тарқалиши. Кушон империяси худудида буддавийликнинг барқарорланиши. Эфталитлар. Буддавийликнинг Ўрта Осиёдаги инқирози. Буддавийлик ғояларининг бошқа динларга таъсири. Диний муросасозлик, ахлоқий қадриятларнинг устиворлиги. Археологик топилмалар: Айритом, Қоратепа, Далварзинтепа, Қува, Зартепа, Чингизтепа, Қоровултепа, Шакьямуни санамлари, хайвон хайкалчалари, рамзий ғилдираклар, ступа қолдиқлари. Ёзма манбалар. Буддавийликнинг махаяна, хинаяна, важраяна, ламаизм ва бошқа оқимлари. Унинг минтақавий шакллари.

Мунозара учун саволлар.

1. Жаҳон динлари деганда нимани тушунасиз?
2. Улар қандай пайдо бўлган?
3. Яккахудолик динлари қайсилар?
4. Буддавийлик дини қандай дин?
5. Буддавийлик диний таълимотининг моҳияти нимадан иборат?
6. Ўзбекистонда буддавийлик ёдгорликлари борми?

Мустақил иш мавзулари

1. Жаҳон динлари, уларнинг пайдо бўлиши, мақсад ва вазифалари.
2. Буддавийлик диний таълимотининг пайдо бўлиши ва моҳияти.
3. Буддавийликнинг Марказий Осиёда тарқалиши.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
2. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, “Маънавият”, 2008.
3. Азиз Қаюмов. Аҳмад Фарғоний. Тошкент, «Чўлпон» 1993 й.
4. Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995
5. Хайруллаев М. Уйғониш даври ва шарқ мутафаккирлари. Тошкент «Ўзбекистон» 1991 й.
6. Мўминов А.К. Диншунослик асосларини ўқитиш ва ўрганишнинг ягона концепцияси. Тошкент. 1999.
7. Радугин А.А. Введение в религиоведения. Москва. 1996.
8. Мўминов А. Ҳаммуаллифликда. Диншунослик асослари. Дарслик. Т., 2004.
9. Хайруллаев. Маънавият юлдузлари. Т. 2001 й.
10. А.Э.Абдусамедов. Диншунослик асослари. Т. 1995 й.
11. Йўлдошхўжаев ва бошқалар. Диншунослик. 2000-2004 й.
12. Шарипов Э, Икрамов И. Диншунослик асослари назарияси ва амалиёти. Нам. 2005.

8-мавзу: Христианлик. (2 соат)

Режа:

1. **Христианликнинг вужудга келиши.**
2. **Христианликнинг таълимоти. Инжил.**
3. **Христианликдаги оқимлар: вужудга келиши, ўзига хослиги.**

Иудаизм (яхудийлик) доирасидаги илк христиан жамоаси. Муқаддас китоблар. Асосий ақидалар ва амаллар. Рухонийлар ва жамоа. Черков ташкилоти. Христианликда гуманизм таълимотининг пайдо бўлиши. Католиклар, ортодосклар, протестантлар. Рохиблар. Христиан дини ва санъат. Хозирги замонда христиан дини. Христианлар жахон ахолисининг 33,7% ни ташкил этиши.

Константинополь патриархи Несторий ва унинг теологик қарашлари. IV асрдан бошлаб насронийларнинг Ўрта Осиёга кўчиб кела бошлаши. Факторияларнинг вужудга келиши. Муғул хонлари орасида христиан дини. Ўрта Осиё Россия империяси таркибида. Ўрта Осиёда Европа ахолиси сонининг ўсиши.

Мунозара учун саволлар.

1. Христианлик сўзи нимани билдиради?
2. Ушбу дин қачон қаерда пайдо бўлган?
3. Христианлик таълимотининг асосий ғоялари нималардан иборат?
4. Христианликнинг асосий одатлари ва маросимлари қайсилар?

Мустақил иш мавзулари

1. Христанлик динининг келиб чиқиши ва унинг таълимоти.
2. Христианлик динидаги асосий оқим ва мазҳаблар.
3. Провослав ва католик оқимлари ва уларнинг таълимоти, ўзаро муносабати.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
2. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, “Маънавият”, 2008.
3. Азиз Қаюмов. Аҳмад Фарғоний. Тошкент, «Чўлпон» 1993 й.
4. Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995
5. Хайруллаев М. Уйғониш даври ва шарқ мутафаккирлари. Тошкент «Ўзбекистон» 1991 й.
6. Мўминов А.К. Диншунослик асосларини ўқитиш ва ўрганишнинг ягона концепцияси. Тошкент. 1999.
7. Радугин А.А. Введение в религиоведения. Москва. 1996.
8. Мўминов А. Ҳаммуаллифликда. Диншунослик асослари. Дарслик. Т., 2004.
9. Хайруллаев. Маънавият юлдузлари. Т. 2001 й.
10. А.Э.Абдусамедов. Диншунослик асослари. Т. 1995 й.
11. Йўлдошхўжаев ва бошқалар. Диншунослик. 2000-2004 й.
12. Шарипов Э, Икрамов И. Диншунослик асослари назарияси ва амалиёти. Нам. 2005.

9-мавзу: Марказий Осиёда Ислом. Исломнинг асосий манбалари. Тасаввуф. (4 соат)

Режа:

1. **Ислом динининг вужудга келиши ва жахон динига айланиши.**
2. **Ислом динининг асосий манбалари. Қуръон ва Ҳадис.**
3. **Тасаввуфнинг келиб чиқиши ва тараққий этиши.**
4. **Тасаввуф фалсафаси.**
5. **Ислом динидаги оқимлар ва мазхаблар.**
6. **Фикх илмининг вужудга келиши ва тараққий этиши.**

Исломдан аввалги даврдаги мистик оқимлар. Ислом динининг вужудга келиши ва жахон динига айланиши. Саудия Арабистонидаги иқтисодий-сиёсий вазият, қадимий динлар: яхудийлик, христианлик. Муҳаммад ибн Абдуллоҳ-дин даъватчиси ва давлат арбоби. Набий ва Расул сўзларининг маъноси.

Ислом динининг асосий манбалари. Қуръоннинг 22 йил мобайнида нозил бўлиши. Қуръон сўзининг маъноси, унинг таркиби. Макка суралари. Мадина суралари. Халифа Усмон ибн Аффон даврида Қуръоннинг китоб холига келтирилиши. Қуръонни ўрганиш асосий мактабларни вужудга келиши. Қироат, тафсир, сарф-наҳв, насх-мансух, сабаби

нузул каби Қуръон илмларининг тараққиёти. Хадис. Ҳадислар Ислом динининг Қуръондан кейинги манбалари. Машхур мухаддислар. Имом ал-Бухорий-буюк мухаддис. Ислом таълимотининг кейинги даврдаги тараққиёти ва ахлоқ меъёрларини ишлаб чиқишда ҳадисларнинг ўрни. Тасаввуфнинг келиб чиқиши ва тараққий этиши. Яссавия. Қубравия. Нақшбандия. Тасаввуф фалсафаси. Шариат, тариқат, маърифат ва ҳақиқат. Ислом динидаги оқимлар ва мазхаблар. Суннийлар ва шиалар. Фикх илмининг вужудга келиши ва тараққий этиши.

Мунозара учун саволлар.

1. Ислом нима?
2. Ислом таълимотининг моҳияти нимадан иборат?
3. Ислом дини қачон пайдо бўлган?
4. Нима сабабдан Исломда сунний ва шиа мазҳаблари пайдо бўлган?
5. Исломдаги асосий мазҳабларни санаб ўтинг?
6. Тасаввуф нима?

Мустақил иш мавзулари

1. Ислом динининг келиб чиқиши ва моҳияти.
2. Ислом ва маънавият.
3. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда диний қадриятларни ривожланиши.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
2. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, “Маънавият”, 2008.
3. Азиз Қаюмов. Аҳмад Фарғоний. Тошкент, «Чўлпон» 1993 й.
4. Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995
5. Хайруллаев М. Уйғониш даври ва шарқ мутафаккирлари. Тошкент «Ўзбекистон» 1991 й.
6. Мўминов А.К. Диншунослик асосларини ўқитиш ва ўрганишнинг ягона концепцияси. Тошкент. 1999.
7. Радугин А.А. Введение в религиоведения. Москва. 1996.
8. Мўминов А. Ҳаммуаллифликда. Диншунослик асослари. Дарслик. Т., 2004.
9. Хайруллаев. Маънавият юлдузлари. Т. 2001 й.
10. А.Э.Абдусамедов. Диншунослик асослари. Т. 1995 й.
11. Йўлдошхўжаев ва бошқалар. Диншунослик. 2000-2004 й.
12. Шарипов Э, Икрамов И. Диншунослик асослари назарияси ва амалиёти. Нам. 2005.

10-мавзу: «Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар».(1 соат)

Режа:

1. Виждон эркинлиги тушунчаси. Дунёвий давлат ва дин.
2. Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар масаласи.
3. Мустақиллик ва дин. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси томонидан виждон эркинлигининг кафолатланиши.
4. “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги янги таҳрираги қонун мазмуни ва моҳияти.

Виждон эркинлиги тушунчаси. Дунёвий давлат ва дин. Диний эътиқод эркинлиги. Сиёсат ва дин. Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар масаласи. Динни давлатдан ажратилиши. Диний ташкилотларнинг маънавий фаолияти.

Мустақиллик ва дин. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси томонидан виждон эркинлигининг кафолатланиши. Диний қадриятларнинг тикланиши. Комил инсон тарбиясидаги уларнинг ўрни.

“Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги янги таҳрираги қонун мазмуни ва моҳияти.

Мунозара учун саволлар.

1. Виждон эркинлиги нима?
2. Ўзбекистонда виждон эркинлигини таъминланганлигини изохланг?
3. Дин ва сиёсатнинг ўзаро муносабатини қандай тушунасиз?
4. Ақидапарастлик нима?
5. Диний экстремизм нима?

Мустақил иш мавзулари

1. Ўзбекистон Республикасида виждон эркинлигини қонунан кафолатланганлиги.
2. Имонли комил инсонларни тарбиялаш мустақил Ўзбекистон келажагининг кафолати.
3. Ўзбекистонда диний қадриятларни ривожлантириш учун яратилган шароитлар.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
2.Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, “Маънавият”, 2008.
3.Азиз Қаюмов. Аҳмад Фарғоний. Тошкент, «Чўлпон» 1993 й.
4.Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995
5.Хайруллаев М. Уйғониш даври ва шарқ мутафаккирлари. Тошкент «Ўзбекистон» 1991 й.
6.Мўминов А.К. Диншунослик асосларини ўқитиш ва ўрганишнинг ягона концепцияси. Тошкент. 1999.
7.Радугин А.А. Введение в религиоведения. Москва. 1996.
8.Мўминов А. Ҳаммуаллифликда. Диншунослик асослари. Дарслик. Т., 2004.
9.Хайруллаев. Маънавият юлдузлари. Т. 2001 й.
10. А.Э.Абдусамедов. Диншунослик асослари. Т. 1995 й.
11. Йўлдошхўжаев ва бошқалар. Диншунослик. 2000-2004 й.
12. Шарипов Э, Икрамов И. Диншунослик асослари назарияси ва амалиёти. Нам. 2005.

11-мавзу: Диний экстремизм ва фундаментализм. (1 соат)
Режа:

1. Фундаментализмнинг вужудга келиши. Экстремизмни келтириб чиқарувчи омиллар.

2. Терроризмга қарши курашда диннинг роли.

3. Диний экстремизмга қарши курашда ёшларга миллий истиқлол ғояларини сингдиришнинг аҳамияти.

Фундаментализмнинг вужудга келиши. Экстремизмни келтириб чиқарувчи омиллар. Радикал диний оқимлар. Фанатизм. Ваҳобийликнинг вужудга келиши. Ваҳобийликнинг асосий ғоялари. Акромийлар гуруҳи ва унинг келиб чиқиши. Диний экстремистик ташкилотлар. Ақидапарстликка берилиб қолмаслик учун диний билимларнинг зарурлиги.

Терроризмга қарши курашда диннинг роли. Диний ташкилотлар. Тошкент Ислом Университети ташкил этилиши, унинг исломий-маърифий фаолиятдаги роли.

Диний экстремизмга қарши курашда ёшларга миллий истиқлол ғояларини сингдиришнинг аҳамияти.

Мунозара учун саволлар.

1. Фундаментализм нима?

2. Ақидапарастлик нима?
3. Экстремизм ва унинг моҳияти?
4. Ваҳҳобийлик ва унинг оқибатларини изохланг?
5. Диний экстремизм ва унинг Ўзбекистондаги қилмишлари?
6. “Огоҳлик-давр талаби” шиори нимага даъват қилади?

Мустақил иш мавзулари

1. Ақидапарастлик ва унинг салбий оқибатлари.
2. Диний экстремизм ва терроризмнинг Ўзбекистондаги қора ишлари.
3. Фундаментализмнинг моҳияти, келиб чиқиш сабаблари.

Адабиётлар.

1. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Ўзбекистон, 1998 й.
2. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, “Маънавият”, 2008.
3. Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. Тошкент «Чўлпон» 1995
4. Хайруллаев М. Уйғониш даври ва шарқ мутафаккирлари. Тошкент «Ўзбекистон» 1991 й.
5. Мўминов А.К. Диншунослик асосларини ўқитиш ва ўрганишнинг ягона концепцияси. Тошкент. 1999.
6. Радугин А.А. Введение в религиоведения. Москва. 1996.
7. Мўминов А. Ҳаммуаллифликда. Диншунослик асослари. Дарслик. Т., 2004.
8. А.Э.Абдусамедов. Диншунослик асослари. Т. 1995 й.
9. Йўлдошхўжаев ва бошқалар. Диншунослик. 2000-2004 й.
10. Шарипов Э, Икрамов И. Диншунослик асослари назарияси ва амалиёти. Наманган, 2005.

Мундарижа

№	Мавзулари	Бети
1	Сўз боши	3
2	Амалий машғулотлар режаси	4
3	Маънавият асослари предмети, ривожланиш қонунлари, тушунчалари ва жамият тараққиётидаги тутган ўрни	4
4	Маънавиятнинг тарихий, назарий-илмий ва амалий заминлари	5
5	Маънавият тараққиётининг мезонлари	7
6	«Диншунослик» фанига кириш	8
7	Диннинг ибтидоий шакллари. Зардуштийлик	9
8	Миллий динлар	10
9	Жаҳон динлари. Буддавийлик	11
10	Христианлик	13
11	Марказий Осиёда ислом. Исломнинг асосий манбалари. Тасаввуф.	14
12	«Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар»	10
13	Диний экстремизм ва фундаментализм	16
14	Мундарижа	18